Hronica românilor - recuperarea unui destin: manuscrise şi editori în secolele XIX-XX

ANA MARIA ROMAN NEGOI
Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia

Secolul al XIX-lea, secolul afirmării naţiunilor, a cunoscut în spaţiul românesc, dincolo de fluctuaţiile politice, transformările sociale sau economice şi o reactualizare a interesului pentru viaţa şi activitatea *Şcolii Ardelene*, pe coordonatele unui apel la memorie. Reprezentanţi ai elitei româneşti, intelectuali prin formaţie şi revoluţionari prin acţiune, şi-au focalizat atenţia asupra marilor figuri ale secolului al XVIII-lea, Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu, care au constituit, prin scrierile lor, un suport al obiectivelor naţionale ale timpului. Dimensiunile şi semnificaţiile operelor reprezentative ale corifeilor au făcut obiectul unor preocupări constante, individuale sau colective, concentrate în mod special în direcţi a editării textelor,[1] subordonate constructivismului identitar românesc.

Începutul secolului al XIX-lea aducea pentru Ţările Române, odată cu diversificarea traseelor universitare pentru formarea elitelor şi o înmulţire şi o fluidizare a canalelor de comunicare pe segmentele elite-societate, favorizate de dezvoltarea presei. Secolul al XVIII-lea operase deja ponderea domeniilor de interes aducând în prim plan istoria, literatura, filosofia, gramatica, în detrimentul scrierilor teologice. Începând cu ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, cartea devenise instrumentul principal de educaţie şi cultură, marii furnizori de carte pentru spaţiul românesc Buda, Viena, Blaj, Sibiu, Braşov, Iaşi, Bucureşti propunând un segment editorial diversificat şi

[1] A. Zub, ***Problema editării izvoarelor în istoriografia română din epoca modernă***, în ***Carpica***, IV, 1971, p. 375-412.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

cu un impact ridicat: calendare, manuale, reviste, almanahuri, lucrări de popularizare a cunoştinţelor, literatură. Tipăriturile modelează constant conştiinţe şi mentalităţi reclamând totodată o funcţie socială şi naţională tot mai precis conturată.[2] Secolul al XIX-lea deschidea o etapă nouă, nu doar sub aspectul varietăţii şi circulaţiei cărţii, ci mai ales, al funcţiei care i se imprimă şi care o transformă în instrumentul cel mai eficient în omogenizarea şi unificarea comunităţii naţionale.

Perioada prepaşoptistă a reprezentat în Transilvania şi un timp al deshumării şi inventarierii biografiilor corifeilor Şcolii Ardelene, dintre care, figura lui Gheorghe Şincai se detaşează prin dimensiunile şi importanţa operei sale, ***Hronica românilor***.[3] În acest context, înţelegerea dimensiunilor, importanţei şi - mai ales - a impactului unei lucrări este relaţionată în mod direct eforturilor de editare a acesteia. Spre deosebire de colegii săi, Micu sau Maior, Gheorghe Şincai nu a reuşit în timpul vieţii să finalizeze, prin publicare, lucrarea căreia îi consacrase întreaga existenţă, ***Hronica românilor***. Avem de-a face cu o construcţie istorică de dimensiuni considerabile şi cu un destin aparte, care se poate urmări din secolul al XVIII-lea şi până în secolul XX, când iese la lumină prima ediţie ştiinţifică completă, după manuscrisul original autograf.

Redactarea ***Hronicii*** de către Şincai, aşa cum o cunoaştem azi, începea la Buda în ultima etapă a şederii sale în capitala Ungariei, sub presiunea unui factor deosebit de puternic, ale cărui consecinţe sunt vizibile în modul de redactare, şi anume timpul. Căutările perioadei 1803-1805, care transpar din corespondenţa sa,[4] nu s-au putut concretiza într-o formă tipărită. Un clasament al factorilor care au amânat procesul editării, înregistrează două repere: aspectul financiar, care nu trebuie neglijat, având în vedere

---

[2] N. Bocşan, ***Contribuţii la istoria iluminismului românesc***, Timişoara, Editura Facla, 1986, p. 169.

[3] G. Ploeşteanu, ***Receptarea personalităţii şi a operei lui Gheorghe Şincai (până la 1918)***, în ***Libraria. Studii şi cercetări de bibliologie***, nr. III, 2004, p. 167-198.

[4] I. Radu, ***Doi luceferi rătăcitori. Gheorghe Şincai şi Samoil Micu Clain***, Bucureşti, Cultura Naţională, 1924, p. 58-79.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

dimensiunile lucrării şi priorităţile editoriale ale Tipografiei Universităţii, orientate mai mult către lucrările practice, cu susţinere financiară de stat şi perfecţionismul autorului, care, de această dată, a acţionat în sens negativ, împiedicând materializarea efortului recuperator pe care Şincai îl realizase pentru istoriografia românească a acelor timpuri.

Din 1806 problema tipăririi operei istorice devine pentru el o preocupare constantă[5] aşa cum reflectă corespondenţa cu prietenul şi susţinătorul său, Ioan Corneli, iar primii paşi în această direcţie se fac prin ***Calendarele de la Buda***. La secţiunea de istorie a publicat Şincai în anul 1808 primele fragmente din ***Hronica*** sa, prin adaptarea textului şi renunţarea la unele izvoare. Din întreaga lucrare, în ***Calendarele de la Buda*** se vor tipări numai două fragmente care însumează 80 de pagini, primul, care cuprinde perioada anilor 86-169, iar al doilea,[6] acoperind perioada anilor 174-274, sub titlul care avea să rămână şi pentru manuscrisul definitiv: ***Hronica românilor şi a mai multor neamuri, încît au fost iale aşa de amestecate cu românii, cît lucrurile, întîmplările şi faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pre înţeles, din mai multe mii de autori, în***

---

[5] M. Tomuş, ***Gheorghe Şincai***, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965, p. 179.

[6] În problema tipăririi fragmentare a ***Hronicii*** în ***Calendarele de la Buda***, punctele de vedere istoriografice cele mai cunoscute merg pe două direcţii: tipărirea în anii 1808 şi 1809; a se vedea în acest sens M. Tomuş, ***op. cit.***, p. 244, G. Şincai, ***Hronica românilor***, ediţie îngrijită şi studiu asupra limbii de F. Fugariu, prefaţă şi note de M. Neagoe, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967, p. VII. A doua direcţie dezvoltă ideea tipăririi celor două fragmente într-un singur an, 1808; a se vedea în acest sens G. Potra, V. Curticăpeanu, ***Istoricul tipăririi şi difuzării Cronicii lui Gheorghe Şincai***, în ***Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie Cluj-Napoca***, nr. XVI, 1973, p. 80. Argumentul în acest caz îl reprezintă un exemplar al ***Calendarului pe anul 1808*** aflat în colecţia privată G. Potra. Ulterior, şi Florea Fugariu, punctând traseul editorial al ***Hronicii*** se referă la Ediţia Buda, 1808; a se vedea în acest sens lucrarea ***Şcoala Ardeleană***, vol. 2, ediţie critică, note, bibliografie şi glosar de F. Fugariu, introducere D. Ghişe, P. Teodor, Bucureşti, Editura Minerva, 1983, p. 7.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

cursul de 34 de ani culeasă şi după anii de la naşterea domnului nostru Isus Hristos alcătuită de Gheorghie Şincai din Şinca, doctorul filozofiei şi al teologiei, fostul director al şcoalelor naţionalice în toată Ţara Ardealului şi diortositoriul cărţilor în crăiasca tipografie a Universităţii ungureşti din Peşta. În Buda, 1808. Cu cheltuiala mai sus numitei Tipografii.

Hronica românilor a constituit o lucrare cu un destin aparte, o operă de creaţie evolutivă, pe mai multe trepte de construcţie, definite progresiv atât sub aspectul conţinutului, cât şi al fomulei de prezentare, de la ***Notata ex variis authoribus per G. Gabrielem Sinkay*** la ***Rerum Spectantium ad universam gentem seu Valachi cum summaria collectio ex diversis authoribus facta a Georgio Sinkai de eadem secundum ordinem chronologicum*** şi, în cele din urmă, la ***Hronica românilor***, disponibilă şi ea în două versiuni, românească, ce merge până la anul 1739 şi latină, o traducere sintetizată, care merge până la anul 1183 şi realizată pentru facilitarea accesului lucrării în cercurile ştiinţifice ale vremii. Dimensiunile lucrării, care au impus costuri ridicate de editare au complicat, dincolo de cenzura vremii, destinul acestei cărţi, întârziind lumina tiparului. Existența copiilor după manuscrisul original, răspândite în spaţiul românesc a determinat de-a lungul secolului al XIX-lea mai multe ediţii parţiale, care nu au dezvăluit lucrarea originală a lui Şincai, perpetuând erori, amplificate uneori de intervenţia editorilor în text. O ordonare a ceea ce numim traseul editorial al ***Hronicii*** o datorăm lui Iosif Pervain,[7] G. Potra şi V. Curticăpeanu[8] care, prin contribuţiile lor, au construit un parcurs coerent al lucrării.

Ne propunem să începem refacerea traseului editorial al lucrării lui Gheorghe Şincai cu clarificarea manuscriselor existente ale ***Hronicii***, originale şi copii, care s-au răspândit în spaţiul românesc. În anul 1812,

[7] I. Pervain, ***Studii de literatură română***, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1971, p. 86-112.

[8] G. Potra, V. Curticăpeanu, ***op. cit***..

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

Şincai dăruise episcopului Samuil Vulcan, în manuscris, o versiune românească a ***Hronicii***,[9] care va sta la baza copiilor ulterioare. La 1813 Şincai depusese spre cenzură, comisiei de la Cluj, versiunea latinească a lucrării, în vreme ce varianta românească autografă o lăsase direct guberniului ardelean.[10] Acestea, împreună cu raportul comisiei de cenzură, vor fi descoperite în anul 1880 de către Nicolae Densuşianu, în Biblioteca Muzeului Ardelean din Cluj,[11] iar azi acest manuscris poate fi regăsit la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, la secţia colecţii speciale, sub cota 592. Toate ediţiile disponibile, până la cea din anul 1967, au la bază copii făcute la Oradea. Prima copie a fost făcută mai întâi pentru episcopul Samuil Vulcan. Primele două volume sunt transcrise de o mână străină, dar ultimul a fost copiat de însuşi Şincai. Acesta este manuscrisul rămas în fondurile Bibliotecii Episcopiei Greco-Catolice din Oradea, regăsit azi în fondurile Bibliotecii Academiei, Filiala Cluj-Napoca. De pe această copie a încercat Alexandru Gavra să dea o ediţie la Buda în anul 1844.[12]

Poziţia istoriografiei româneşti în legătură cu alte două copii ale ***Hronicii*** este aceea că ar fi fost executate în perioada 1821-1822 şi pe la 1824, de către preotul Petru Mărcuţiu, din satul Roit, comitatul Biharii, din însărcinarea lui Petru Maior, dar acest lucru nu a fost argumentat prin invocarea de izvoare concrete.[13] Traseul primului exemplar al copiei lui Mărcuţiu este Viena, de unde este achiziţionată de Gherman Vida în anul 1833, şi apoi Iaşi, unde intră în posesia Bibliotecii Universităţii.[14] A doua

---

[9] I. Pervain, ***op.cit.***, p. 87.

[10] M. Tomuş, ***op. cit.***, p. 192.

[11] ***Raportul lui Nicolae Densuşianu asupra cercetărilor făcute în bibliotecile şi arhivele din Ungaria şi Transilvania, iunie-decembrie 1879***, în ***Analele Academiei Române***, Seria II, tom 2, 1880, p. 53-62.

[12] M. Tomuş, ***op. cit.***, p. 196.

[13] A. Papiu Ilarian, ***op. cit.***, p. 58; T. Rus, ***Unele documente privind Cronica lui Gheorghe Şincai***, în ***Revista Arhivelor***, anul IX, nr. 2, 1966, p. 298; I. Pervain, ***op. cit.***, p. 87; G. Ploeşteanu, ***op. cit.***, p. 177.

[14] I. Pervain, ***op. cit.***, p. 87.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

copie Mărcuţiu este fragmentată, primul volum ajungând în mâinile lui Constantin Diaconovici Loga, care îl vinde Bibliotecii din Bucureşti, celelalte două volume, Mărcuţiu însuşi încredinţându-le lui Alexandru Gavra, în anul 1842, pentru editare.[15] Părţi dintr-o altă copie foarte îngrijită a operei al cărei executant nu a fost identificat, au fost găsite între hârtiile boierului muntean Nicolae Glogoveanu, care a avut legături cu Tudor Vladimirescu.[16] Discutăm aşadar, la ora actuală, de un original înaintat Guberniului Transilvaniei şi recuperat în 1880 şi, conform poziţiilor istoriografice româneşti în chestiune amintite, de o copie în care ultimul volum este transcris chiar de Şincai, rămasă în fondurile Episcopiei Oradea şi de alte două copii identificate, realizate de Petru Mărcuţiu, prima ajungând la Gherman Vida şi a doua la Alexandru Gavra.

În legătură cu Gheorghe Şincai, direcţiile de investigaţie inaugurate în secolul al XIX-lea au vizat în primul rând problema editării ***Hronicii***, ca operă fundamentală a românilor, preocupările, raportările şi aprecierile istoricilor veacului fiind relaţionate direct acestui aspect. Personalităţi ca Mihail Kogălniceanu, August Treboniu Laurian sau Alexandru Papiu Ilarian şi-au legat numele de acest efort restaurator, subsumat idealurilor naţionale promovate în cele trei ţări române. Indirect, erau surprinse astfel şi dimensiunile biografice ale istoricului român, poziţia şi rolul jucat în epoca sa. Influenţa acestei lucrări de-a lungul secolului al XIX-lea poate fi urmărită prin raportarea la indicatori de tipul aprecieri generale ale unor personalităţi ale epocii, reproduceri de text, invocări,[17] care cristalizează imaginea unei lucrări-instrument cu dublu sens, de informare şi formare, care a permis realizarea pasului spre sinteză în istoriografia românească.

---

[15] T. Rus, ***Unele documente privind Cronica lui Gheorghe Şincai***, în ***Revista Arhivelor***, anul IX, nr. 2, 1966, p. 298; I. Pervain, ***op. cit.***, p. 97-98.

[16] G. Ploeşteanu, ***op. cit.***, p. 177; A. Veress, ***Note şi scrisori şincaiane***, în ***Academia Română. Memoriile Secţiunii Literare***, Seria III, tom III, Bucureşti, 1927, p. 486 (Alexandru Gavra a deţinut 2 copii ale ***Hronicii*** lui Şincai)

[17] G. Ploeşteanu, ***op. cit***., p. 167-197.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

La începutul secolului al XIX-lea au existat în Principatele Române preocupări pentru tipărirea operei lui Şincai. Avem de-a face cu iniţiative particulare rămase de cele mai multe ori la stadiul de intenţie şi care se desprind din corespondenţa epocii, fie a lui Gheorghe Şincai, fie a episcopului de la Oradea, Samuil Vulcan. O înregistrare a acestor iniţiative începe cu negustorul Dumitru Meciu din Beiuş, aşa cum rezultă din corespondenţa Şincai-Corneli din anul 1807, care era dispus să avanseze iniţial suma de 300 de florini pentru tipărirea unui extras în limba română din lucrare,[18] iniţiativă care nu se concretizează. Urmează, potrivit scrisorii lui Şincai către episcopul Samuil Vulcan din 3 iulie 1808, cea de-a doua iniţiativă, a boierului Ştefan Marcella din Moldova, care promisese toate cheltuielile pentru tipărire, dar şi de această dată este vorba doar de o simplă declaraţie de intenţie, nefinalizată.[19]

Cea de-a treia iniţiativă neconcretizată este asociată lui Damaschin Bojincă, avocat în capitala Ungariei, care şi-a manifestat dorinţa achiziţionării copiei manuscrisului lui Şincai pus în vânzare la Viena, în scopul publicării lui. La 23 februarie 1833 îi scria episcopului Samuil Vulcan întrebându-l dacă are în mâini originalul latin, deoarece ştia de la Şincai, că „*atunci când a fost confiscat un exemplar de către cenzura guberniului crăiesc şi care se află şi azi sub cenzură, el* (Şincai) *a depus un exemplar la ilustrul episcop Vulcan.*"[20]

Tipărirea integrală a manuscrisului ediţiei româneşti a ***Hronicii*** lui Gheorghe Şincai a constituit în prima jumătate a secolului al XIX-lea, mai ales o problemă de ordin financiar, un element foarte important la acea vreme, cu puţini cititori români şi interes scăzut pentru o astfel de operă istorică în 3 volume, nu tocmai uşor de citit.[21] În toate demersurile particulare entuziaste din prima jumătate a secolului al XIX-lea, acest factor

---

[18] I. Radu, ***op. cit***., p. 73; M. Tomuş, ***op. cit***., p. 181.

[19] N. Densuşianu, ***op. cit***., p. 109; M. Tomuş, ***op. cit***., p. 186; G. Ploeşteanu, ***op. cit***., p. 177.

[20] N. Bocşan, ***op. cit***., p. 283.

[21] A. Veress, ***op. cit.***, p. 486.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

a condiţionat, a întârziat şi a dat naştere la numeroase dispute, reflectate în presa vremii.

Prima jumătate a secolului al XIX-lea a înregistrat numai eforturi particulare de editare a operei lui Şincai, condiţionate de aspectele financiare şi concretizate în ediţii incomplete, de care se leagă numele lui Gherman Vida, în 1843 şi Alexandru Gavra în anul 1844.[22] Chiar dacă parţiale, ediţiile au fost apreciate prin prisma strădaniilor de a scoate la lumină o lucrare fundamentală pentru istoria românilor, constituind totodată un impuls la adresa unei generaţii întregi care îşi va amplifica eforturile în direcţia editării lucrării reprezentative a lui Gheorghe Şincai.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, viaţa, activitatea şi opera lui Gheorghe Şincai au continuat să se bucure de interes.[23] Publicarea, chiar dacă parţială, şi răspândirea ***Hronicii*** lui Şincai, identificarea, spre finalul secolului, prin eforturile lui Nicolae Densuşianu, a manuscriselor Şincai, au stimulat exegeza operei făcând posibilă şi dimensionarea reală a valorii acesteia în epocă. Este perioada în care personalitatea lui Şincai se istoricizează, devenind o parte componentă a memoriei istorico-culturale a românilor. Asistăm la o reactualizare a fondului de aşteptare din partea elitei politice şi culturale româneşti, care dorea publicarea integrală a lucrării, aşa cum rezultă din corespondenţa epocii la nivelul acestui segment sau din luarea unor poziţii publice, generate de anumite contexte politice sau culturale. Înscriindu-se în acest fond de aşteptare, Timotei Cipariu afirma: „*cine nu aşteaptă cu sete ca opurile nemuritoare ale lui Samuil Micu şi Georgiu Şincai, oarecând deplin să iasă la lumină?*”[24]

Traseul ediţiei de la Iaşi (1853) a ***Hronicii*** lui Şincai are ca punct de plecare anul 1852, când, prin opisul domnesc din 4 iunie, este numită comisia responsabilă de editarea lucrării, formată din: logofătul Nicolae Şuţu, vornicul Alecu Donici, aga Anastasie Panu, colonelul Mihail Kogălniceanu,

---

[22] G. Potra, V. Curticăpeanu, ***op. cit.***, p. 83-91; M. Popa, ***Noi date privind activitatea lui Alexandru Gavra***, în ***Ziridava***, nr. XII, 1980, p. 589-593.

[23] G. Ploeşteanu, ***op. cit.***, p. 167-197.

[24] ***Ibidem***, p. 182.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

cărora li se va adăuga ulterior August Treboniu Laurian.[25] Recomandările domnitorului faţă de tratarea textului lucrării sunt clar menţionate: păstrarea nealterată a textului şi tipărirea în cel mai înmulţit număr cu putinţă, „*spre a se putea răspândi în mâinile tuturor şi mai ales ale junimei, pentru care istoria ţării este cea mai neapărată*."[26] Prima ediţie integrală a ***Hronicii*** lui Gheorghe Şincai, după manuscrisul copie Mărcuţiu, păstrat la ora actuală la Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi, apărea în două etape, primele două volume în anul 1853, iar cel de-al treilea în anul 1854, într-un tiraj de 1.000 de exemplare, astfel: volumul 1 = XVI + 398 pagini, volumul 2 = 332 pagini, volumul 3 = 296 pagini.[27] La 4 iunie 1853, printr-un raport înaintat domnitorului Grigore Alexandru Ghica, comisia, referindu-se la primele două volume apărute, menţiona că „*s-au tipărit una mie esemplare, cu preţul de 6 galbeni coala, o ediţie care este reproducţiunea credincioasă a scrierei lui Şincai*."[28] Cu toate acestea este o ediţie în care sunt prezente o serie de greşeli, în special greşeli de lectură a textului: moldovenizarea lexicului, ortografie, punctuaţie defectuoase.[29]

Cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea a adus şi sistematizarea investigaţiilor sub patronajul Societăţii Academice (1867) din care se va dezvolta ulterior Academia Română (1879).[30] Editarea izvoarelor istorice devine o prioritate culturală dezvoltată în reviste de specialitate, ***Revista română*** (1852, Alexandru Odobescu), ***Archiva romana*** (1860, P. Teulescu), ***Arhiva istorică a României*** (1865-1867, B. P. Hasdeu), ***Revista pentru istorie, arheologie şi filologie*** (1882, Gr. Tocilescu), studii, lucrări de specialitate sau misiuni ştiinţifice. Ediţia de la Bucureşti a ***Hronicii***

---

[25] G. Potra, V. Curticăpeanu, ***op. cit.***, p. 94.

[26] I. Popescu Teiuşan, V. Netea, ***August Treboniu Laurian (1810-1881)***, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1970, p. 143.

[27] G. Potra, V. Curticăpeanu, ***op. cit.***, p. 96.

[28] T. Rus, ***Preocupări pentru tipărirea operei lui Gheorghe Şincai în secolul al XIX-lea***, în ***Marisia***, nr. 10, 1980, p. 709.

[29] F. Fugariu, ***op. cit.***, p. CCXX.

[30] A. Zub, ***op. cit.***, p. 392-395.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

lui Şincai a fost precedată de noi încercări de reeditare după manuscrisele originale, în deceniul şapte al secolului al XIX-lea. Astfel, problema tipăririi operelor corifeilor ***Şcolii Ardelene***, prin implicarea directă a statului, a fost reluată în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Din însărcinarea acestuia s-a început în anul 1865 corespondenţa cu Episcopia Unită din Oradea şi a fost axată pe informarea Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii cu privire la cheltuielile de editare a manuscriselor originale ale ***Hronicii***.[31] Demersul iniţiat la nivel instituţional nu se concretizează însă, detronarea domnitorului Moldovei şi instaurarea dualismului austro-ungar constituind factorii care au condiţionat reeditarea.

În anul 1886, prin implicarea Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, s-a tipărit o nouă ediţie a operei istorice a lui Gheorghe Şincai, cu litere latine, sub îngrijirea lui Grigore Tocilescu. Ediţia de la Bucureşti apare la Tipografia Academiei Române cu titlul ***Ediţiunea a doua tipărită de Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice***, în format mai mic decât al ediţiei din 1853, ceea ce a determinat o nouă paginaţie: volumul 1 cuprinde anii 86-1439 (XXXVI + 633 pagini), volumul 2 cuprinde anii 1440-1614 (524 pagini) şi volumul 3 care cuprinde anii 1614-1739 (574 pagini).[32] Lucrarea este, de fapt, o ediţie după cea din anul 1853 şi include o poezie de trei strofe a lui George Sion, studiul lui Alexandru Papiu Ilarian, ***Viaţa şi operile lui Georgiu Şincai*** (p. XI-XXVIII) şi ***Lista autorilor citaţi în Cronica lui Şincai*** (p. XXIX-XXXVI), întocmită de acelaşi autor şi prezentă şi în monografia sa din anul 1869.[33] Prefaţa ediţiei menţiona: „*Ediţiunea s-a făcut după m-scriptul Bibliotecei din Iaşi, care a servit şi ediţiunei noi din 1853, căutându-se a se reproduce textul cu toată esactitatea posibilă, cu ortografia, chiar şi cu erorile şi omisiunile copiei. O singură modificare ne-am permis: aceia de a trece, spre mai multă înlesnire, notele în josul fiecărei pagini, în loc de a le grămădi în corpul textului, după*

[31] I. Radu, ***op. cit.***, p. 28-33; T. Rus, ***op. cit.***, p. 711.

[32] G. Potra, V. Curticăpeanu, ***op. cit***., p. 96.

[33] ***Ibidem***.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

fiecare an, precum este în m-scriptul şi ediţiunea ieşeană."[34] Nici ediţia de la Iaşi, nici cea de la Bucureşti nu au reprodus însă ***Hronica*** lui Şincai după manuscrisele originale, ci, aşa cum arăta Alexandru Papiu Ilarian, „*numai o prescurtare din culegerea sa cea mare din Analele românilor, din scrisorile sale cele mari, aşezate după ani*."[35] Bogăţia informaţiei, ideile, sugestiile autorului au făcut din ***Hronică*** o lucrare care a pătruns masiv în istoriografia şi cultura românească a secolului al XIX-lea, ca un instrument de lucru esenţial atât pentru reprezentanţii direcţiei romantice, ce se prelungeşte în epocă, cât şi pentru cei ai istoriografiei critice: I. H. Rădulescu, A. P. Ilarian, V. Maniu, A. T. Laurian, D. Onciul, A. D. Xenopol sau N. Iorga.[36]

Cea mai recentă ediţie de care dispunem la ora actuală este ediţia începută în anul 1967, îngrijită şi cu un studiu consistent asupra limbii de Florea Fugariu, prefaţa şi notele aparţinând lui Manole Neagoe. Este vorba de 3 volume care concentrează informaţia istorică astfel: volumul 1 (anii 86-1439, 604 pagini plus ilustraţii, prefaţa = p. V-CVII, studiul lingvistic = p. CIX-CCXV, şi nota asupra ediţiei = p. CCXVII- CCXXXIX), volumul 2 (anii 1440-1612, 436 pagini, plus Scara ce arată numele şi lucrurile ce se află în ***Hronica românilor***, de la anul 1440 până la anul 1613, p. 437-452, plus ilustraţii) şi volumul 3 (anii 1614-1739, 380 pagini, plus ilustraţii).

Este prima ediţie ştiinţifică, întocmită după manuscrisul original, cel înaintat cenzurii şi descoperit în anul 1880 de Nicolae Densuşianu în Biblioteca Muzeului Ardelean, şi indicat ca fiind la Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj-Napoca (manuscrisul cu numărul 592).[37] Aceeaşi indicaţie este reluată şi în lucrarea ***Şcoala Ardeleană***, care reuneşte texte reprezentative ale corifeilor.[38] Trebuie menţionat faptul că aceste indicaţii ale editorilor în ceea ce priveşte localizarea manuscrisului original sunt greşite. Investigaţii recente au arătat că sub cota 592 apare manuscrisul original

[34] F. Fugariu, ***op. cit***., p. CCXX.

[35] I. Popescu Teiuşan, V. Netea, ***op. cit***., p. 147.

[36] G. Ploeşteanu, ***op. cit***., p. 189-190.

[37] G. Potra, V. Curticăpeanu, ***op. cit***., p. 82; F. Fugariu, ***op. cit.***, p. CCXVIII.

[38] ***Şcoala Ardeleană***, ***op. cit***., p. 7.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

autograf, localizat însă la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj. Cel de-al doilea manuscris Şincai (copie), provenit din fondul Oradea, în care primele două tomuri sunt copiate de o mână străină şi doar ultimul de către Şincai se află la ora actuală la Biblioteca Academiei, Filiala Cluj-Napoca, sub cota 454-456. Credem că se impunea o astfel de precizare în măsură să ordoneze problema localizării manuscriselor Şincai, originale şi copii, în vederea fluidizării cercetărilor ulterioare.

Pentru această ediţie s-a preferat textul scris integral de Şincai şi nu cel din fondul Oradea în care primele două volume sunt transcrise de copişti şi cel de-al treilea de autorul însuşi. În nota ediţiei se face următoarea menţiune justificativă: „*...dacă am fi dobândit convingerea că manuscrisul înaintat cenzurii prezintă diferenţe faţă de manuscrisele din fond Oradea, tocmai din pricina supunerii la cenzură a acestui manuscris, am fi crezut de datoria noastră să menţionăm de fiecare dată diferenţele*,"[39] precizare care reflectă cunoaşterea temeinică, din partea editorilor a tuturor manuscriselor ***Hronicii***, originale, copii, dar şi ediţii apărute până la momentul respectiv. Pentru prima oară se face un studiu lingvistic asupra ***Hronicii*** lui Şincai, care evidenţiază astfel nu doar orizontul cultural şi istoric al autorului lucrării ci, totodată, şi stadiul de dezvoltare a limbii române la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea.

Analiza lingvistică include, de asemenea, şi o radiografiere a ediţiilor anterioare, prin evidenţierea erorilor de transcriere. Notele istorice folosite de editori corectează erori de cronologie, lămuresc erori de interpretare datorate lipsei sau insuficienţei izvoarelor lui Şincai, explică unele denominări mai puţin cunoscute, în special pentru secolele I-XIII, aduc completări care clarifică şi precizează unele fapte istorice sau explică o anumită poziţie a autorului.[40]

Înţelegerea dimensiunilor, a importanţei şi mai ales a impactului unei lucrări au fost relaționate în mod direct eforturilor de editare de care s-a

[39] F. Fugariu, ***op. cit***., p. CCXXII.

[40] G. Şincai, ***op. cit***., Tom. 1, p. 109, 124, 157, 164, 192, 242, 243; Tom. 2, p. 18, 20, 65, 81.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

bucurat de-a lungul timpului, în funcţie de conjunctura istorico-politică. ***Hronica românilor***, prin dimensiunile, forma şi conţinutul ei se înscrie în categoria lucrărilor-instrument cu dublu rol, de informare şi formare, care au cultivat în generaţiile secolului al XIX-lea pasiunea pentru istorie, susţinând, pe termen lung, dezvoltarea istoriografiei româneşti. Reprezintă de asemenea, materializarea unui efort istoriografic şi arheografic recuperator al autorului, axat pe înregistrarea cantitativă, ordonarea şi analizarea unei mase informaţionale de amploare, de primă mână pentru istoria românilor, care a permis ulterior, realizarea pasului spre sinteză. Destinul aparte al acestei lucrări, care dublează astfel destinul autorului ei, au constituit elemente care au favorizat adesea dezvoltarea şi cultivarea unor interpretări istoriografice cu accente romantice, rămase până azi, în categoria clişeelor de imagine: „*...divinul cerşetor, cu desagii pe umăr, cu cronica în sac, cu o naţiune într-o cârpă, rătăcea printre noi…*”[41]

Hronica românilor - The Reclaim of a Destiny: Manuscripts and Editors During the XIXth and the XXth Centuries

Abstract

The meaning of this study is to continue the researches concerning the attempts of publishing Șincai' s work, ***Hronica românilor***; the new research is based on the manuscripts, both original and copies, that were used in the process of editing Șincai' s book, during the XIXth and the XXth centuries. Those researches have corrected some aspects connected to a better understanding of this matter and they will also represent a new starting pointfor the future researches.

Considering its magnitude, both as a manner of presentation and content, we have to include ***Hronica românilor*** in the category of those

[41]A. Papiu Ilarian, ***Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai din Şinca. Discursul de recepţiune cu răspunsul lui Giorgiu Bariţiu,*** Bucureşti, 1869, p. 144.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)

scientific works whose influence upon the education of the XIXth century generations cannot be denied; it also had a great influence upon the development of historical writing. According to all these facts, we consider that the reopening of Şincai' s file to be connected to the new directions of Romanian historiography, whose purpose is to reveal the most important aspects of national culture and identity during the XVIIIth century.

BDD-A19379 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:18 UTC)